

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Кафедра безпеки інформації та телекомунікацій

ЗАТВЕРДЖЕНО
Зав. каф. БІТ

Корнієнко В.І.
«30» серпня 2024р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Інтелектуальні системи в кібербезпеці»

Галузь знань	12 Інформаційні технології
Спеціальність	125 Кібербезпека та захист інформації
Рівень вищої освіти.....	Третій (освітньо-науковий)
Освітньо-наукова програма	Безпека кіберфізичних систем
Статус	обов'язкова
Загальний обсяг	6 кредитів ЄКТС (180 годин)
Форма підсумкового контролю	екзамен
Термін викладання	1-й, 2-й семестри (1-4 чверті)
Мова викладання	українська

Викладачі: проф. Котух Є.В.

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» ____ 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)
на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» ____ 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

Дніпро
НТУ «ДП»
2024

Робоча програма навчальної дисципліни «Інтелектуальні системи в кібербезпеці» для докторів філософії освітньо-наукової програми «Безпека кіберфізичних систем» спеціальності 125 Кібербезпека та захист інформації / Нац. техн. ун-т. «Дніпровська політехніка», каф. БІТ – Д.: НТУ «ДП», 2024. – 12 с.

Розробники:

– Котух Євген Володимирович, професор кафедри безпеки інформації та телекомунікацій, доктор наук з державного управління, доцент.

Робоча програма регламентує:

- мету дисципліни;
- дисциплінарні результати навчання, сформовані на основі трансформації очікуваних результатів навчання освітньої програми;
- базові дисципліни;
- обсяг і розподіл за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять;
- програму дисципліни (тематичний план за видами навчальних занять);
- алгоритм оцінювання рівня досягнення дисциплінарних результатів навчання (шкали, засоби, процедури та критерії оцінювання);
- інструменти, обладнання та програмне забезпечення;
- рекомендовані джерела інформації.

Робоча програма призначена для реалізації компетентнісного підходу під час планування освітнього процесу, викладання дисципліни, підготовки студентів до контрольних заходів, контролю провадження освітньої діяльності, внутрішнього та зовнішнього контролю забезпечення якості вищої освіти, акредитації освітніх програм у межах спеціальності.

Погоджено рішенням науково-методичної комісії спеціальності 125 Кібербезпека та захист інформації (протокол № 1 від 30.08.2024).

ЗМІСТ

1 МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	4
2 ОЧІКУВАНІ ДИСЦИПЛІНАРНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ.....	4
3 ОБСЯГ І РОЗПОДІЛ ЗА ФОРМАМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ТА ВИДАМИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ	5
4 ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ ЗА ВИДАМИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ.....	5
5 ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ	6
5.1 Шкали	6
5.2 Засоби та процедури.....	7
5.3 Критерії.....	8
6 ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	11
7 РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ.....	11

1 МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

В освітньо-науковій програмі «Безпека кіберфізичних систем» Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» спеціальності 125 «Кібербезпека та захист інформації» здійснено розподіл програмних результатів навчання (ПРН) за організаційними формами освітнього процесу. Зокрема, до дисципліни Ф1 «Інтелектуальні системи в кібербезпеці» віднесено такі результати навчання:

РН01	Мати передові концептуальні та методологічні знання з кібербезпеки та захисту інформації та дотичних до неї міждисциплінарних напрямів, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напрямку, отримання нових знань та/або здійснення інновацій.
РН03	Пропонувати нові ефективні методи і моделі розроблення, впровадження, супроводу та забезпечення якості захищених кіберфізичних систем на всіх етапах життєвого циклу.
РН06	Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, експериментальних досліджень і математичного та/або комп'ютерного моделювання, наявні літературні дані.
РН07	Розробляти та досліджувати концептуальні, математичні і комп'ютерні моделі процесів і систем для отримання нових знань та/або створення інноваційних продуктів у кібербезпеці та захисту інформації та дотичних міждисциплінарних напрямках.
РН09	Формулювати та вирішувати задачі оптимізації, адаптації, прогнозування, керування та прийняття рішень щодо процесів, методів і засобів кібербезпеки та захисту інформації.
РН14	Планувати та реалізовувати комплексну інноваційно-пошукову та науково-дослідну діяльність із розробки моделей та засобів криптографічного та технічного захисту в кіберфізичних системах із урахуванням вимог до кіберстійкості.

Мета дисципліни – формування у здобувачів компетентностей щодо володіння сучасними комп'ютерними методами інтелектуальної обробки інформації, основами технології штучних нейронних мереж та їх застосуванням в системах кіберзахисту та захисту інформації, основами нечітких множин та системами нечіткого висновку, нейронечіткими мережами, загальною схемою еволюційних алгоритмів та генетичними алгоритмами, алгоритмами оптимізації роєм часток, мурашиною оптимізацією та оптимізацією бджолиним роєм, включно з нечіткою оцінкою технічного стану кіберфізичної системи в задачах кібербезпеки та захисту інформації критичної інфраструктури.

Реалізація мети вимагає трансформації програмних результатів навчання в дисциплінарні та адекватний відбір змісту навчальної дисципліни за цим критерієм.

2 ОЧІКУВАНІ ДИСЦИПЛІНАРНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Шифр ПРН	Дисциплінарні результати навчання (ДРН)	
	шифр ДРН	зміст
РН01	РН01-Ф1	Володіти інтелектуальними методами забезпечення кібербезпеки та захисту інформації кіберфізичних систем, а також дослідницькими

Шифр ПРН	Дисциплінарні результати навчання (ДРН)	
	шифр ДРН	зміст
		навичками, достатніми для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень.
РН03	РН03-Ф1	Застосовувати нові ефективні методи і моделі систем штучного інтелекту для розроблення, впровадження, супроводу та забезпечення якості захищених кіберфізичних систем.
РН06	РН06-Ф1	Застосовувати гіпотези; використовувати результати теоретичного аналізу, експериментальних досліджень і математичного моделювання для обґрунтування висновків.
РН07	РН07- Ф1	Використовувати математичні та комп'ютерні моделі процесів і систем для отримання нових знань та/або створення інноваційних продуктів у кібербезпеки та захисту інформації.
РН09	РН09-Ф1	Розв'язувати задачі оптимізації, адаптації, прогнозування, керування та прийняття рішень із використанням інтелектуальних методів для забезпечення кібербезпеки та захисту інформації.
РН14	РН14-Ф1	Розробляти та впроваджувати інтелектуальні моделі та засоби технічного захисту в кіберфізичних системах із урахуванням вимог до кіберстійкості.

3 ОБСЯГ І РОЗПОДІЛ ЗА ФОРМАМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ТА ВИДАМИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

Вид навчальних занять	Обсяг, години	Розподіл за формами навчання, години			
		денна		заочна	
		аудиторні заняття	самостійна робота	аудиторні заняття	самостійна робота
лекційні	90	30	60	-	-
практичні	90	30	60	-	-
лабораторні	-	-	-	-	-
семінари	-	-	-	-	-
РАЗОМ	180	60	120	-	-

4 ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ ЗА ВИДАМИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

Шифри ДРН	Види та тематика навчальних занять	Обсяг складових, години
	ЛЕКЦІЇ	90
РН01-Ф1 РН03-Ф1 РН06-Ф1 РН07-Ф1 РН09-Ф1	1. Інтелектуальні методи обробки інформації 1.1. Основи технології штучних нейронних мереж та їх застосування в системах кіберзахисту та захисту інформації. 1.2. Нечіткі множини та системи нечіткого висновку. Нейронечіткі мережі. 1.3. Загальна схема еволюційних алгоритмів. Генетичні алгоритми. 1.4. Еволюційна стратегія та еволюційне програмування.	40

Шифри ДРН	Види та тематика навчальних занять	Обсяг складових, години
	1.5. Алгоритми оптимізації роєм часток. Мурашина оптимізація та оптимізація бджолиним роєм.	
RH06-Ф1 RH07-Ф1 RH09-Ф1	2. Застосування інтелектуальних методів в кібербезпеці та захисті інформації 2.1 Використання засобів нечіткої логіки та штучних нейронних мереж для оцінки систем захисту інформації. 2.2. Нечітка оцінка технічного стану кіберфізичної системи задачах кібербезпеки та захисту інформації критичної інфраструктури. 2.3 Методики виявлення кібератак в інформаційно-комунікаційних системах з використанням штучних нейронних мереж. 2.4. Виявлення фішингових URL-адрес за допомогою алгоритмів нечіткої кластеризації із глобальною оптимізацією.	50
	ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ	90
RH01-Ф1 RH03-Ф1	1. Основні напрямки досліджень в області штучного інтелекту 1.1. Моделі нейронів. 1.2. Нейромережева класифікація образів. 1.3. Навчання нейронних мереж методом зворотного поширення похибки. 1.4. Кластеризація даних засобами нечіткої логіки.	40
RH14-Ф1	2. Розрахунок структури інтелектуальної системи передавання та управління каналами передачі 2.1. Нейромережева класифікація даних в системах виявлення атак. 2.2. Оцінки вторгнень в ІКС на основі кластеризації даних методами нечіткої логіки. 2.3. Прогнозування стану захисту інформації кіберфізичної системи із використанням нечіткого фільтру.	50
	РАЗОМ	180

5 ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Сертифікація досягнень студентів здійснюється за допомогою прозорих процедур, що ґрунтуються на об'єктивних критеріях відповідно до «Положення про оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти».

Досягнутий рівень компетентності відносно очікуваних, що ідентифікований під час контрольних заходів, відображає реальний результат навчання студента за дисципліною.

5.1 Шкали

Оцінювання навчальних досягнень студентів НТУ «ДП» здійснюється за рейтинговою (100-бальною) та інституційною шкалами. Остання необхідна (за офіційною відсутністю національної шкали) для конвертації (переведення) оцінок мобільних студентів.

Шкали оцінювання навчальних досягнень студентів НТУ «ДП»

Рейтингова	Інституційна
90...100	відмінно / Excellent
74...89	добре / Good
60...73	задовільно / Satisfactory
0...59	незадовільно / Fail

Кредити навчальної дисципліни зараховуються, якщо здобувач отримав підсумкову оцінку не менше 60-ти балів. Нижча оцінка вважається академічною заборгованістю, що підлягає ліквідації.

5.2 Засоби та процедури

Зміст засобів діагностики спрямовано на контроль рівня сформованості знань, умінь/навичок, комунікації, автономії та відповідальності здобувача за вимогами НРК до 8-го кваліфікаційного рівня під час демонстрації регламентованих робочою програмою результатів навчання.

Здобувач на контрольних заходах має виконувати завдання, орієнтовані виключно на демонстрацію дисциплінарних результатів навчання (розділ 2).

Засоби діагностики, що надаються здобувачам вищої освіти на контрольних заходах у вигляді завдань для поточного та підсумкового контролю, формуються шляхом конкретизації вихідних даних та способу демонстрації дисциплінарних результатів навчання.

Засоби діагностики (контрольні завдання) для поточного та підсумкового контролю дисципліни затверджуються кафедрою.

Види засобів діагностики та процедур оцінювання для поточного та підсумкового контролю дисципліни подано нижче.

Засоби діагностики та процедури оцінювання

ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ			ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ	
навчальне заняття	засоби діагностики	процедури	засоби діагностики	процедури
лекції	контрольні завдання за кожною темою	виконання завдання під час лекцій	Комплексна контрольна робота (ККР)	визначення середньозваженого результату поточних контролів; виконання ККР під час заліку (1-й семестр), екзамену (2-й семестр) за бажанням студента
практичні	контрольні завдання за кожною темою	виконання завдань під час практичних занять виконання завдань під час самостійної роботи		

Під час поточного контролю лекційні заняття оцінюються шляхом визначення якості виконання контрольних конкретизованих завдань. Практичні заняття оцінюються якістю виконання контрольного завдання.

За наявності рівня результатів поточних контролів з усіх видів навчальних занять не менше 60 балів, підсумковий контроль здійснюється без участі здобувача шляхом визначення середньозваженого значення поточних оцінок.

Незалежно від результатів поточного контролю кожен здобувач під час екзамену (заліку) має право виконувати ККР, яка містить завдання, що охоплюють ключові дисциплінарні результати навчання.

Кількість конкретизованих завдань ККР повинна відповідати відведеному часу на виконання. Кількість варіантів ККР має забезпечити індивідуалізацію завдання.

Значення оцінки за виконання ККР визначається середньою оцінкою складових (конкретизованих завдань) і є остаточним.

5.3 Критерії

Реальні результати навчання здобувача вищої освіти ідентифікуються та вимірюються відносно очікуваних під час контрольних заходів за допомогою критеріїв, що описують дії здобувача вищої освіти для демонстрації досягнення результатів навчання.

Для оцінювання виконання контрольних завдань під час поточного контролю лекційних і практичних занять в якості критерія використовується коефіцієнт засвоєння, що автоматично адаптує показник оцінки до рейтингової шкали:

$$O_i = 100 a/m,$$

де a – число правильних відповідей або виконаних суттєвих операцій відповідно до еталону рішення; m – загальна кількість запитань або суттєвих операцій еталону.

Індивідуальні завдання та комплексні контрольні роботи оцінюються експертно за допомогою критеріїв, що характеризують співвідношення вимог до рівня компетентностей і показників оцінки за рейтинговою шкалою.

Зміст критеріїв спирається на компетентнісні характеристики, визначені НРК для освітньо-наукового рівня вищої освіти (подано нижче).

Загальні критерії досягнення результатів навчання для 8-го кваліфікаційного рівня за НРК

Опис кваліфікаційного рівня	Вимоги до знань, умінь/навичок, комунікації, відповідальності і автономії	Показник оцінки
Знання		
– Концептуальні та методологічні знання в галузі чи на межі галузей знань або професійної діяльності	Відповідь відмінна – правильна, обґрунтована, осмислена. Характеризує наявність: – спеціалізованих концептуальних знань на рівні новітніх досягнень; – критичне осмислення проблем у навчанні та/або професійній діяльності та на межі предметних галузей	95-100

Опис кваліфікаційного рівня	Вимоги до знань, умінь/навичок, комунікації, відповідальності і автономії	Показник оцінки
	Відповідь містить не грубі помилки або описки	90-94
	Відповідь правильна, але має певні неточності	85-89
	Відповідь правильна, але має певні неточності й недостатньо обґрунтована	80-84
	Відповідь правильна, але має певні неточності, недостатньо обґрунтована та осмислена	74-79
	Відповідь фрагментарна	70-73
	Відповідь демонструє нечіткі уявлення студента про об'єкт вивчення	65-69
	Рівень знань мінімально задовільний	60-64
	Рівень знань незадовільний	<60
Уміння/навички		
– спеціалізовані уміння/навички і методи, необхідні для розв'язання значущих проблем у сфері професійної діяльності, науки та/або інновацій, розширення та переоцінки вже існуючих знань і професійної практики – започаткування, планування, реалізація та коригування послідовного процесу ґрунтовного наукового дослідження з дотриманням належної академічної доброчесності – критичний аналіз, оцінка і синтез нових та комплексних ідей	Відповідь характеризує уміння: – виявляти проблеми; – формулювати гіпотези; – розв'язувати проблеми; – оновлювати знання; – інтегрувати знання; – провадити інноваційну діяльність; – провадити наукову діяльність	95-100
	Відповідь характеризує уміння/навички застосовувати знання в практичній діяльності з не грубими помилками	90-94
	Відповідь характеризує уміння/навички застосовувати знання в практичній діяльності, але має певні неточності при реалізації однієї вимоги	85-89
	Відповідь характеризує уміння/навички застосовувати знання в практичній діяльності, але має певні неточності при реалізації двох вимог	80-84
	Відповідь характеризує уміння/навички застосовувати знання в практичній діяльності, але має певні неточності при реалізації трьох вимог	74-79
	Відповідь характеризує уміння/навички застосовувати знання в практичній діяльності, але має певні неточності при реалізації чотирьох вимог	70-73
	Відповідь характеризує уміння/навички застосовувати знання в практичній діяльності при виконанні завдань за зразком	65-69
	Відповідь характеризує уміння/навички застосовувати знання при виконанні завдань за зразком, але з неточностями	60-64
	Рівень умінь/навичок незадовільний	<60
Комунікація		
– вільне спілкування з питань, що стосуються сфери	Зрозумілість відповіді (доповіді). Мова: – правильна;	95-100

Опис кваліфікаційного рівня	Вимоги до знань, умінь/навичок, комунікації, відповідальності і автономії	Показник оцінки
наукових та експертних знань, з колегами, широкою науковою спільнотою, суспільством у цілому – використання академічної української та іноземної мови у професійній діяльності та дослідженнях	– чиста; – ясна; – точна; – логічна; – виразна; – лаконічна. <i>Комунікаційна стратегія:</i> – послідовний і несуперечливий розвиток думки; – наявність логічних власних суджень; – доречна аргументації та її відповідність відстоюваним положенням; – правильна структура відповіді (доповіді); – правильність відповідей на запитання; – доречна техніка відповідей на запитання; – здатність робити висновки та формулювати пропозиції; – використання іноземних мов у професійній діяльності	
	Достатня зрозумілість відповіді (доповіді) та доречна комунікаційна стратегія з незначними хибами	90-94
	Добра зрозумілість відповіді (доповіді) та доречна комунікаційна стратегія (сумарно не реалізовано три вимоги)	85-89
	Добра зрозумілість відповіді (доповіді) та доречна комунікаційна стратегія (сумарно не реалізовано чотири вимоги)	80-84
	Добра зрозумілість відповіді (доповіді) та доречна комунікаційна стратегія (сумарно не реалізовано п'ять вимог)	74-79
	Задовільна зрозумілість відповіді (доповіді) та доречна комунікаційна стратегія (сумарно не реалізовано сім вимог)	70-73
	Задовільна зрозумілість відповіді (доповіді) та комунікаційна стратегія з хибами (сумарно не реалізовано дев'ять вимог)	65-69

6 ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Технічні засоби навчання. Комп'ютерне та мультимедійне обладнання.
 Дистанційна платформа MS Teams.
 Спеціалізоване програмне забезпечення (Simulink).

7 РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Корнієнко В.І. Інтелектуальне моделювання нелінійних динамічних

процесів в керуванні, кібербезпеці, телекомунікаціях: підручник / В.І. Корнієнко, О.Ю. Гусєв, О.В. Герасіна. – Міністерство освіти і науки України, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка». – Дніпро, НТУ «ДП», 2020. – 531 с.

2. Ланде Д.В., Субач І.Ю., Бояринова Ю.Є. Основи теорії і практики інтелектуального аналізу даних у сфері кібербезпеки: навчальний посібник. — К.: ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2018. — 297 с.

3. Гулак Г.М. Методологія захисту інформації. Аспекти кібербезпеки: підручник. – К.: Видавництво НА СБ України, 2020. – 256 с.

4. Котух Е.В., Любчак В.А., Страх А.П. Один підхід до побудови індивідуальних математичних моделей захисту у бездротових сенсорних мережах. Радіотехніка. 2021. Вип.207, с. 78-82.

5. Котух Є.В. Проблема кібершахрайства та фактори стримування її вирішення органами публічного управління. Науковий вісник Національного університету цивільного захисту України, 2021, № 1, с. 185-191.

6. Котух Є. В. Світовий досвід організації кіберрозвідки та розвідки з кіберзагроз: практика та висновки для України // Електронне наукове видання "Публічне адміністрування та національна безпека". — 2024. — №7. <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2024-7-10091>.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Інтелектуальні системи в кібербезпеці» для докторів філософії освітньо-
наукової програми
«Безпека кіберфізичних систем» спеціальності 125 Кібербезпека та захист
інформації

Розробник:
Котух Євген Володимирович

У редакції автора

Видано
у Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка» Свідоцтво
про внесення до Державного реєстру ДК № 1842 від 11.06.2004
49005, м. Дніпро, просп. Дмитра Яворницького, 19